

Н.І. ПАЛЯНИЧКО
Інститут агроекології УААН

ІНВЕСТИЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Інвестиції є найважливішим засобом забезпечення прогресивних структурних зрушень в охороні довкілля, поліпшення якісних показників діяльності на макро- і мікрорівнях. Чим масштабніші обсяги і вища ефективність інвестицій, тим швидше відбувається відтворювальний процес, здійснюються позитивні перетворення. Зміни в загальному процесі інвестування відображаються і на природоохоронній діяльності, зокрема екологобезпечному землекористуванні. Значне зменшення обсягів природоохоронної діяльності та її інвестування може становити загрозу ресурсоекологічній безпеці подальшого розвитку аграрного сектору.

Інвестиційна привабливість аграрного сектору України визначається головним природним засобом виробництва – землею, від якості і використання якої залежить його ефективність. В АПК України доцільно виділити один з таких пріоритетних напрямів вкладення капіталу, як підвищення родючості земель екологічно безпечними заходами.

Але всі процеси масштабних перетворень в аграрній галузі, які проводилися і проводяться зараз, не забезпечують раціонального використання та охорони земельних ресурсів. Тобто відтворення продуктивного потенціалу сільськогосподарських земель не відповідає вимогам екологобезпечного землекористування. Таким чином, все це призводить до деградації основного і головного багатства країни – сільськогосподарських земель. Витрати, що їх зазнає земля, не компенсуються, і тому родючість ґрунтів знижується [1, с. 6].

Разом з тим забезпечення реалізації принципу сталого використання земель сільськогосподарського призначення залежить від активізації інвестування в аграрну галузь, тобто в підприємства, виробництво в яких безпосередньо пов'язане з інтенсивним використанням землі.

Інвестиції визначають темпи розвитку агропромислового виробництва, вони є могутнім стимулом для розвитку науково-технічного прогресу і гарантією сталого розвитку.

Реалізація ефективної екологічної політики потребує значних капіталовкладень. Якщо у 2000 році інвестиції на 1 га сільськогосподарських угідь становили лише 11,9 грн., то в 2006 році інвестування в основний капітал на 1 га сільськогосподарських угідь у галузі сільського господарства, мисливства та пов'язаних з ним послуг досягло 172,5 гривень.

У загальній сумі інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності інвестиції в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ним послуги у 2006 році становили 7190 млн. грн., або 5,7% у їх загальній структурі, в той час як у 1990 році – 21,3%. За роки економічного зростання динаміка індексів інвестицій в основний капітал сільського господарства, мисливства та пов'язаних з ним послуг була такою: 2001 р. – 157,9%; 2002 – 116,8; 2003 – 104,8; 2004 – 140,6; 2005 – 126,8; 2006 р. – 134,6%. При цьому якщо в цілому по економіці інвестиції в основний капітал за цей період зросли на 92681 млн. грн., або у 3,8 раза, то в сільське господарство – в 4,6 раза, або на 5638 млн. гривень.

Незважаючи на позитивні тенденції в інвестиційному процесі в сільському господарстві, нині ще не введено в дію систему економічних важелів стимулювання інвестиційної діяльності, зокрема заходи регулювання відносин власності на землю і майно не мають інвестиційної стимулюючої спрямованості, процес створення фондового ринку недостатньо охоплює аграрну сферу, фінансово-кредитні установи не зацікавлені у здійсненні інвестиційних операцій у сільському господарстві, відсутній механізм забезпечення підтримки інвестицій в обіговий капітал [2, с. 354].

Гострі економічні проблеми не дають можливості ні державі, ні окремим природокористувачам забезпечити здійснення заходів щодо вирішення проблеми підвищення ефективності використання, відтворення та охорони земельних ресурсів. Так, за даними Держкомстату України про введення в дію окремих об'єктів і потужностей сільськогосподарського призначення, кількість введених в дію зрошуваних земель у 1990 році становила 44,3 тис. га, а у 2006 році – 0,3 тис. га, тобто зменшилася майже в 148 разів, осушених земель – у 1990 році 71,0 тис. га, а в 2006 році не було введено зовсім.

Об'єктивними причинами низької питомої ваги залучення інвестицій у сільське господарство є такі особливості цієї галузі, як велика територіальна розосередженість, низька оборотність капіталу, високі ризики через природні умови тощо.

В сучасних умовах господарювання спостерігається дуже слабе відновлення проведення агротехнічних заходів з метою збереження продуктивності сільськогосподарських угідь, підвищення їх екологічної стійкості та відновлення родючості. Для забезпечення екологічно збалансованого використання земель сільськогосподарського призначення велике значення має висока культура землеробства, яка ґрунтується на застосуванні сучасних засобів механізації сільськогосподарського виробництва. Успішне вирішення зазначеної проблеми можливе в першу чергу шляхом модернізації техніки, зокрема в напрямі зменшення питомого тиску на ґрунт тракторів і комбайнів та кількості проходів техніки на оброблюваній земельній площі.

Технічний стан галузі незадовільний і вимагає широкомасштабної модернізації. Недостатність інвестицій, фізичне й моральне зношення наявної сільськогосподарської техніки спричинили її зменшення у сільськогосподарських підприємствах України за період з 2000 по 2007 рік,

зокрема тракторів – на 37,0%, зернозбиральних комбайнів – на 32,3, вантажних автомобілів – на 41,4%.

Загалом для модернізації машинно-тракторного парку аграрного сектору розмір капіталовкладень повинен становити 50 млрд. грн.; мінімальна річна потреба в коштах для забезпечення підтримки технічного стану галузі на стабільному рівні – 2–3 млрд. дол. США. Для прискореного оновлення зношеного машинно-тракторного парку цих коштів щорічно потрібно у 5 разів більше [3, с. 62].

У свою чергу, перебудова виробничо-технічної бази галузі, активізація процесів заміни фізично зношеної та морально застарілої техніки дадуть змогу значно збільшити обсяги та ефективність виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції, підвищити її конкурентоспроможність та розширити експортний потенціал.

Важливість правильної інвестиційної політики складно переоцінити. Жодна економіка світу не досягла значних результатів без залучення коштів як вітчизняних, так й іноземних інвесторів.

Прихід іноземного капіталу в аграрний сектор України залежить від глибини ринкових перетворень, насамперед у сфері власності на землю і майно, створення приватних господарських структур ринкового типу, формування ринкових відносин та інституцій стосовно збуту продукції.

В Україні у 2006 році в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ним послуги залучено прямих іноземних інвестицій в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь лише 9,2 дол. США. Така ситуація зумовлена обмеженим доступом іноземних компаній до власності на землю, дією тимчасового мораторію на продаж землі, неможливістю включення її до статутних фондів господарських товариств, короткостроковими термінами оренди та обмеженістю застави землі.

За станом на січень 2007 року, починаючи з 1992 року, в агропромисловий комплекс України було залучено 1860,6 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій (7,6% загального обсягу їх в економіку), з них 436,8 млн. дол. США (1,8%) вкладено у 484 сільськогосподарських підприємства. Основними інвесторами у сільське господарство України є Кіпр – 131,9 млн. дол. США, США – 50,7 млн., Великобританія – 45,7 млн., Данія – 33,5 млн., Австрія – 28,9 млн., Німеччина – 26,2 млн., Франція – 19,9 млн., Російська Федерація – 17,1 млн. дол. США [4, с. 83].

Залучення як вітчизняних, так й іноземних інвестицій залишається на сьогодні актуальним у розв'язанні першочергових завдань зростання економіки АПК і є важливою складовою його входження до світових господарських зв'язків.

Загалом же слід зазначити, що для широкомасштабного залучення іноземних інвестицій найважливіше значення мають макроекономічні важелі впливу держави на реалізацію інвестиційної привабливості економіки країни, що покликані компенсувати недоліки загальноекономічної кон'юнктури і підсилити інвестиційну привабливість аграрної галузі. Ефективна національна

політика в сфері залучення іноземних інвестицій повинна включати низку стимулюючих важелів, зокрема для сільського господарства – державну (в тому числі бюджетну) підтримку.

При цьому інвестори значну увагу приділяють власності на землю, оскільки вона розширює механізм іпотеки. Остання набуває все більшого значення у підвищенні інвестиційної привабливості підприємств АПК і може стати додатковим чинником активізації інвестиційної діяльності аграрних підприємств.

Одним з основних напрямів підвищення інвестиційної привабливості земельних відносин України є включення землі в економічний оборот. Неврахування вартості землі у виробничому капіталі вітчизняного сільського господарства призводить до щорічного недоодержання ним від 8 до 10 млрд. гривень прибутку [5, с. 73].

Відміна мораторію на операції купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення, вільний продаж землі повинні сприяти збільшенню обсягів інвестицій в аграрну сферу.

Поступова та виважена економічна політика держави щодо зазначених заходів сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості українського аграрного сектору, збільшенню залучення в галузь іноземних інвестицій у великих обсягах. Землі аграрного сектору України оцінюються в грошовому еквіваленті на суму понад 100 млрд. дол. США. Саме ринкова вартість землі є основним засобом залучення іноземних інвестицій, насамперед як заставного капіталу.

Одним із напрямів кардинального збільшення іноземних інвестицій мають бути суттєві зміни технологічної структури сільськогосподарського виробництва на основі його екологізації. Така перебудова можлива за умови фінансування іноземними інвесторами запровадження екологічно чистих технологій. Проте часто інвестиційні проекти з боку закордонних партнерів передбачають нарощування навантаження на навколишнє середовище. Тому варто відпрацювати єдині правила інвестування розвитку виробництва в аграрному секторі, яких би дотримувалися іноземні інвестори, і закріпити їх у міжнародних договорах.

У зв'язку з цим необхідно переорієнтувати державну інвестиційну та податкову політику щодо вдосконалення механізму залучення екоінвестицій. Також законодавча база має створювати передумови підвищення частки довгострокових вкладень, що дозволить здійснити структурну і технологічну перебудову сільськогосподарського виробництва.

Сучасна державна система управління природоохоронною діяльністю є занадто централізованою та з елементами відомчості. Це веде до зниження ефективності управління на регіональному рівні, зокрема щодо напрямів планування та використання інвестицій природоохоронного призначення, а також не дає можливості повністю враховувати територіальні інтереси в створенні екологічно безпечного довкілля.

Досягнення високоефективного використання землі потребує нарощування інвестиційних ресурсів, поліпшення структури інвестиційних джерел та оптимізації напрямів їх вкладення. Природоохоронні інвестиційні проекти повинні бути економічно, фінансово й екологічно ефективними і здійснюватися з урахуванням впливу багатьох факторів.

Отже, сучасна інвестиційна політика держави передбачає забезпечення екологічної спрямованості і високої економічної ефективності інвестицій у сільськогосподарське землекористування, а також їх використання переважно на технічне переоснащення, модернізацію та реконструкцію діючих підприємств з метою вдосконалення технології, збільшення обсягів виробництва, випуску продукції високої якості, конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках.

На найближчу перспективу основною метою інвестиційної політики держави має бути утвердження ефективної системи мобілізації інвестиційних ресурсів з усіх можливих джерел та спрямування їх на реалізацію пріоритетних цілей економіки. Це дозволить суттєво нарощувати інвестиційний потенціал як національної економіки в цілому, так і аграрної галузі зокрема з метою забезпечення сталого економічного розвитку країни, підвищення життєвого рівня населення, покращення екологічної ситуації в державі.

Література

1. *Поліщук А.О. Аналіз інвестиційної привабливості продовольчого ринку Вінничини // Збірник наукових праць Вінницького державного аграрного університету. – Вінниця, 2006. – С. 153–157.*
2. *Хвесик М.А., Горбач Л.М., Кулаковський Ю.П. Економіко-правове регулювання природокористування. – К.: Кондор, 2004. – 524 с.*
3. *Гайдуцький А.П. Суперечності інвестиційних процесів в аграрному секторі України // Статистика України. – 2004. – № 3. – С. 61–69.*
4. *Саблук П. Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого та погляд у майбутнє: Науково-популярні нариси у трьох томах. – К.: Інститут аграрної економіки, 2001. – Т. II. Аграрна економіка в умовах демократичного державотворення. – 484 с.*
5. *Федоров М.М. Особливості формування ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 72–81.*

УДК 65.016.1:504.3

О.Ю. ПОПОВА
ДВНЗ „Донецький національний технічний університет”

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Зростання рівня динамічності та ускладнення умов господарювання на сучасному етапі розвитку товарно-грошових відносин істотно підвищують рівень вимог до управління розвитком соціально-економічних процесів на